

Prije nego što zaklopite korice ove knjige znatiželjno ćete pročitati šta u izvodima iz recenzija pišu prof. dr. sc. Anđelko Akrap i dr. sc. Mijo Korade: "(...) zahvaljujući svojoj intelektualnoj snazi, upornosti i dugogodišnjem istraživačkom iskustvu Franjo Marić napisao je djelo koje u svakom pogledu zadivljuje" (s.1383.) ili "(...) Bez obzira na tehničko-ilustrativne aspekte djela, ono potpuno zaslužuje kategorizaciju *izvorno znanstveno djelo*, zbog preobilnog kritičkog aparata, mnoštva novih činjenica i samog značenja djela, bilo za znanstvenog ili običnog čitatelja." (s.1384.) ■

Vera Katz

Mihael Miterauer, *Milenijumi i druge jubilarne godine. Zašto proslavljamo istoriju?* Beograd : Udruženje za društvenu istoriju, 2003.

Držeći se osnovne zamisli da historiografskim krugovima sistematski nudi najnovije rezultate multidisciplinarnog pristupa društvenoj stvarnosti, *Udruženje za društvenu istoriju* u Beogradu je izdanjem druge knjige redovnog profesora Društvene istorije na Bečkom univerzitetu Mihaela Miterauera ponovo ponudilo interesantno i inspirativno štivo.¹

Austrijski društveni historičar i historijski antropolog profesor Miterauer je od 1959. do 1973 godine bio saradnik Instituta za ekonomsku i socijalnu istoriju u Beču, a od 1999. godine je i počasni doktor Jugozapadnog Univerziteta "Neofit Rilski" u Blagoevgradu. Njegov interes za proučavanje osnovnih ekonomskih i socijalnih odnosa u evropskom društvu rezultirao je objavljivanjem nekoliko zapaženih monografija – *Neudate majke. O istoriji nezakonitih rođenja u Evropi* (München, 1986), *Od patrijarhata ka partnerstvu. O promjeni strukture u porodici* (München, 1991), *Preci i potomci. Davanje imena u evropskoj istoriji* (München, 1993).

Ovoga se puta profesor Miterauer bavi "proslavljanjem istorije", odnosno nastankom javnog obilježavanja određenih historijskih događaja sa njegovom religiozno-historijskom komponentom i razvojem fenomena proslave i različitih prazničnih formi koje su svoj karakter mijenjale sa stepenom modernizacije i sekularizacije društva, te

¹ Knjiga ogleda profesora Miterauera pod naslovom *Kad je Adam kopao a Eva prela: Istorijsko-antropološki ogledi iz prošlosti evropske porodice* objavljena je u Beogradu 2001. godine.

sa svim popratnim pojavama koje ove sveobuhvatne društvene promjene donose. Autor time ohrabruje kritičku ulogu koju može imati savremena historiografija u razobljavanju izgradnje savremenih kolektivnih zanesenosti.

Poštujući istorijski kontinuitet, autor započinje dekonstrukciju forme sa "memorijalnim karakterom" hrišćanstva, te nalazi judaističke korijene hrišćanstva u njenoj kulturi religioznog sjećanja, pri čemu se nastavlja istorijat saveza izabranog naroda sa božanstvom i razvijaju brojni elementi istorijski orijentisane kulture praznovanja. Kao novina pojavljuje se obred u znak sjećanja (euharistija/misa), svečano obilježavanje, koje vremenom postaje osnov iz kojega će se razviti posredno ili neposredno svi elementi koji se koriste prilikom spomen-dana (svečani govor, svečana povorka, svečane predstave, kao i himne i zastave). Aktuelizovanje istorije tim povodima, koje podstiče istorijsku svijest, suštinski je dio te kulture hrišćanskog praznovanja. Nakon nedjeljenog praznovanja, karakterističnog za hrišćanstvo, vremenom će se začeti svečano godišnje obilježavanje značajnih datuma religioznog karaktera (praznik mučenika, osveštenje crkve i sl.) Naredni stepen se ogledao u obilježavanju datuma koji prevazilaze lokalne okvire, a značajnih za crkvu i carstvo. Kao zanimljivost navodi se da je posredničku funkciju između Vizantije, kod koje je praznovanje vrlo rano postalo tradicija, i Zapada imala Venecija, čiji su povodi za praznovanje događaja iz vlastite istorije pretežno bili političke prirode, prvenstveno pobjede u ratnim sukobima. Evociranje uspomene na poginule u bitkama potvrđivalo je državno vođstvo, učvršćivalo socijalne veze, oživljavalo patriotizam, te rađalo svijest o zajedništvu u sukobu sa poraženim neprijateljem, što su sve elementi političke kulture javnog praznovanja koji su se zadržali i do modernog doba. Treba napomenuti da je za istorijsku svijest bitno da li se proslava zasnivala na potvrđenom istorijskom događaju ili se nadograđivala na neki mit, ali je još Venecija sekularnu istoriju i državni mit stapala i izgrađivala povjerenje u vlastiti moralni lik, pri čemu se najtješnje povezivala vjera i patriotizam. Ova "simbioza" davala je praktično snagu njenim podanicima pred zavojevačima, ali je odražavala postepenu politizaciju vjerskih praznika.

U poglavlju *Jubilarna godina- jubilej?* prati se promjena u razumijevanju i proslavljanju godišnjice ("annus iubilaeus") i vijeka, a vezane za tzv. oprosne godine. Dosezanje spasenja prilikom ovih godišnjica važno je za očekivanje godina sa dužim vremenskim intervalom i time za poimanje vremena u širim okvirima, a naročito za mistiku vezanu za "težnjom za okruglim brojem".

Nakon reformacije, proslavljanje neke svete ličnosti (pri čemu je Luter predstavljao osnov pravovjernosti) ili svetog događaja, koji je ujedno bio i novi "sveti početak" bili su osnovni tipovi slavljenja. Prilikom proslave ličnosti, a po modelu reformatora, od tada se ne proslavlja smrt, pa se početak običaja proslavljanja rođendana može vezati za taj period. Takođe, uz značajne ličnosti crkvene istorije, uglavnom

mučenike, uvijek je išla proslava značaja nekog njihovog djela, tako da izbor nije bio isključivo vezan za crkveni autoritet, već za kritičku procjenu, što je bila novina i predstavlja sponu sa proslavama spomen-dana u modernom vremenu. Važnu činjenicu predstavlja i to da je reformacija ograničila funkciju obožavanja svetaca, odnosno njihovih relikvija i slika, što je vremenom ojačalo kritičku istorizaciju. Posebnu važnost, čini se, treba dati i tendenciji da se partikularistička kultura praznovanja pojavljuje na prostorima protestantizma, jer odluke o novim praznicima donose nadležne vlasti na nivou pokrajinskih crkava, što predstavlja umanjeno značaja biskupskih nadležnosti koje su dominirale na katoličkim prostorima. Gotovo isključivo pravo odlučivanja o religioznim i svjetovnim praznicima u rukama pokrajinskih knezova imaće dalekosežne posljedice u procesima modernizacije protestantskih društava. Vremenom će se državno-crkvena kultura spomen-dana bez prekida nadovezati na nacionalnu. Unutar nje će i drugi elementi modernosti dobijati na značaju – štampa, javne rasprave na univerzitetima, akademske svečanosti i sl. – unoseći pri tome sekularne karakteristike. U to vrijeme praktična potreba prikaza istorije povezana je sa potrebom sticanja svijesti o vremenu, tako da se od šeme “stepenica života”, preko vremenih razdoblja od sedam godina, te decimalnog sistema došlo do predstave od 100 godina, čime ovaj pojam, stoljeće, ulazi u upotrebu. Na to je odlučujući uticaj imala jedna crkvena istorija objavljena u Bazelu 1559. godine, poznatija pod nazivom “Magdeburške centurije”.

U odjeljku *Veselje bez vere?* prati se dalja sekularizacija praznične kulture, povezana sa prosvjetiteljskim uticajima i praktično sprovedena sa Francuskom revolucijom. Dolazi do proslavljanja nacionalnih praznika, a kultovi svetaca su zamijenili ceremonije u čast revolucionarnih, nacionalnih mučenika. Dotadašnje okupljanje oko oltara zamijenile su zakletve pred “oltarom otadžbine”. To bi bio početak instrumentalizacije istorijskog sjećanja u službi političke ideologije, kao primjer kako se sekularne forme slavljenja istorije uspješno i neodvojivo povezuju sa mitskom suštinom. Slavilo se sjećajući se sretnih i značajnih dana za zemlju, u svrhu snažnog političkog vaspitnog uticaja na podanike i jačajući njihovu ljubav prema domovini. Inicijativa za slavljenje značajnih nacionalnih spomen-dana uglavnom je poticala sa visoke državne instance, mada je bilo i lokalnih praznika koji su poticali sjećanje i zahvalu za žrtvu položenu u cilju nacionalne integracije. Nacionalno zajedništvo je određivalo kriterij prilikom izbora objekta sjećanja. Ono se podupire izgradnjom spomenika koji postaje centralno mjesto oko koga se u narednim godinama, prilikom proslava odvija centralno “liturgijsko” slavlje, ali sada sa manifestacijama jedinstvenog nacionalnog duha.

Završno poglavlje ove kratke monografije zaokružuje govor o proslavljanju, u kojem se nalazi jedinstvo religije i istorije, prošlog i sadašnjeg i gdje se aktuelizuje namjera vlasti da u svečanoj atmosferi ponudi model “svetog početka” na putu ka

sretnom stanju, a sa ponudenom ideološkom matricom, pri čemu se nacionalna istorija često ispoljava kao dopunska religija.

Ova jasnim jezikom napisana kratka monografija ostavlja iza sebe mnoštvo pitanja, od kojih možda najveću težinu nosi odgovornost istorijske nauke u gradnji društvene i nacionalne mitologije. Posljedice koje proizvode "proslavljanja istorije" često su kobne kako po sadašnjost, tako i po budućnost društva koje ne može ili ne želi da ih kontroliše. ■

Sonja Dujmović

Robert Stradling, *Teaching 20th-century European history*. Strasbourg
Cedex : Council of Europe, 2001, str. 290.

Imajući u vidu da u našoj historiografskoj literaturi stručnih i znanstvenih radova koji se bave metodikom predavanja, odnosno podučavanja istorije gotovo da i nema, kao ni stručnjaka iz ove oblasti, iznenađujuće je kako je slab odjek kod nas imala knjiga renomiranog britanskog stručnjaka iz ove oblasti dr. Roberta Stradlinga¹.

Njegova knjiga pod nazivom "Teaching 20th-century European history" (Kako predavati historiju Evrope 20-tog stoljeća) izašla je u Strasbourgu 2001. godine na engleskom i francuskom jeziku u sklopu izdavačkog projekta Vijeća Evrope. Riječ je o jednom vrlo inovativnom priručniku koji je nastao kao dio projekta pod nazivom „Učenje i podučavanje o historiji Evrope dvadesetog stoljeća“, a namijenjen je svim nastavnicima i profesorima historije, predavačima historije na fakultetima, onima koji izrađuju nastavne planove i programe, autorima udžbenika, kao i svima onima koji bi trebali brinuti i koje zanima obrazovanje iz historije.

Za razliku od „domaće stručne javnosti“, ova knjiga je vrlo brzo pobudila veliko interesovanje i pobrala izuzetno pozitivne kritike uglednih znanstvenika iz ove oblasti u mnogim evropskim državama, uključujući tu i one zemlje (Velika Britanija, zemlje Skandinavije) koje imaju dugu, bogatu i renomiranu tradiciju metodike podučavanja u nastavi historije od najnižih do najviših nivoa obrazovanja, tj. od osnovnih škola do

¹ R. Stradling je viši saradnik Istraživačkog centra Leirsin u Škotskoj. Ima status emeritusa na Univerzitetu u Cardiffu, a predavao je savremenu političku i ekonomsku historiju na Univerzitetu u Londonu, gdje je vodio i uvodne kurseve i kurseve stručnog usavršavanja za predavače historije i poznavanja društva. Bio je gostujući profesor na više univerziteta.